

Laiškas Valerijai Čiurlionytei, [1917-08-14], [iš Maskvos - į Voronežą].

Tavo atvirutė.

Tavo atvirutė.

Išbėgau in parką.

Dieve mano, kodel taip liūdna!

Apsikniaubiau prie medžio, susiėmiau galvą, apsiverkiau.

Būna, kad žmogus gyvena ir merdi, ir gyvasties ir mirties nejunta, amžinasties sapno prislėgostas, ir ištrykšta kur tai toli mažutė mažulėlė kibirkštėlė, aš, šešelis liepsnelės pakyla ir praslenka, nepalytėjęs, neužgavęs, lengvu dvelkimu neprisišlijęs, ir atsiveria dūšioj kažkokia opa, kažkokia didelė didelė nepagyjama opa... Ar nėra dūšia toks daiktas, kurį reikia slėpti kuo giliausiai, kuo slapčiausiai nuo liepsnų, nuo kibirkščių, nuo pasaulio ir ypač nuo šešėlių?..

Ar nėra dūšia toji mėlyna paukštė, kuri nuo tolimo dvelkimo šešėlio numiršta?..

Ar nėra dūšia tasai šlamesys, tasai tykus tykus šlamesys, kuris nugirdė pušų šakas, kuris išsupė klevų pageltusius lapus, tasai tykus rudens šlamesys, kurs per storas sienas, per tolimus laukus girdis ir girdis, ir nemiršta...

Žiūrėk, žalios šakos insisupė ir linguoja, linguoja, vėjas neša raudonus šlamančius lapus, vis[as] visas parkas gyvas, ir viskas aplinkui stieba: ir žemė alsuoja, ir supas supas viename žemės verpete... Lietus tylus, tylus dvelkia, tylesnis negu mano ašaros, lėtesnis negu lapo nukritusio skunda.

Blizga lietus nukritusiuos geltonuos lapuos, blizga ir virpa, ir ašaros sunkėja, renkas ir blizga, ir krūtinėj, girdis, kažkas alsuoja...

Pasilenkiu po beržu nusvirusiu, nuliūdusiu... Garbinkim rudeni, garbinkim neišbrendamą, nepabaigiamą, nemirštamą didžią gėlą, ir vėjas rudenis tesupa verpetus, ir vėlei vėlei tyli, ir geltona mūsų karūna, ašarota ir liekna, tebūna mums mūsų išmalda...

Užsups mudu vėjas, užliūliuos ir pro rudens dulkiantį lietu, pro šneresį, šlamesį, pro skundą, aimaną gal išgirsime vilionės balsą, gal išvysime Palaiminimo Veidą ir Tylybės valandoj prieš Pjovėją Šeimininką nutilsimė...

Užsupkie, vėjau, užliūliuokie, tebūna Tavo galėj valia, ir tviskančios ašaros raudančių lapų ir ant mano krūtinės tebūna tasai balsimas, kurį ramybės valandą paduos mums Šeimininkas-Pjovėjas, paskambins varpu ir tars:

— Vakar buvote jūs, šandie gi tiek vieni lapai, vieni la[p]ai ir balsimas, o rytoj, ar jūs laukiate rytojaus?..

Bučiuoja vėjas, ir šaltos jo rankos, ir šaltos jo lūpos degina kūną, degina veidą, ir pašiaušos eina per visą kūną, ir skaudu, taip skaudu krūtinėj...

Ir vėl aš pasilenkiu po beržu nusvirusiu, nuliūdusiu... Ir vėl atsigrežiu in vėją... Tegu bučiuoja, tegu šaldo ir džiaugiasi, tegu skauda, tegu.

Žiūrėk, supasi-supasi beržas, ir mano kūnas, ir mano rankos ištiestos krinta ir svyruoja, nepasiekę viršūnės, nepasiekę žemės, negavę vietos prisiliesti ir sustoti...

Pasiklausyk, pasiklausyk, kaip vėjas rauda:

— Ū-ū-ū-ū-ū!

Žiūrėk, žiūrėk, nuo visų šakų, nuo visų viršūnių pasikėlę šešėliai sucypė, suvizgėjo, susipynė neišpinaman chaosan, susisukė ir pradėjo plaukti...

— Ū-ū-ū-ū-ū!

Ar tu verkei taip balsiai, kad aimana susima[i]šytų susilietų su lapų šlamėjimu, su šakų užimu, su vėjo rauda?..

Aš stoviu ir pasilenkiu po nuliūdusiu, nuliūdusiu beržu...

Rėksiu, rodos, rėksiu ir užrėksiu visą skaudžią išsemtą opą ir aimaną... Ir vėjas arti ir toli atsiliepia ir vaitoja, ir po kojų lapuose ir ant krūtinės tviska tylinčios ašaros...

Ir baugu daros savo balso, aš nepažįstu jo, kažkoks svetimas, kažkoks tolimas, ir nutylu išsigandęs ir dar labiau susigrauzęs, ir dar labiau susigūžęs. Žiūriu, kaip tviska ašaroti lapai rasoje...

Klausykies, klausykies: susilieję šešėliai vėlei išsiskirstė, vėlei išsislapstė medžių šakose ir tiesia iš visų pusių sudžiūvusias rankas ir dreba, labiau negu labai, labiau negu viršūnės:

— Ū-ū-ū-ū-ū!

— — — — —

Ar atvažiuosi, ar atvažiuosi tu in mane, in Maskvą?

Aš gyvenu tavo kambaryj, su Tadu [1], bet jei tu atvažiuosi, tai mes tavo kambarį tuoj paliuosuosim.

Pas mane gi dalykai nekokie.

Atsikel[t]-atsikėliau, jau kuri diena išeinu oran, tiktai labai silpna. Nervais gyvenu, tai vaikščioju. Bet šonas dar skauda, patsai girdžiu, kai alsuoju, kažkas kartais plerpia. Ir galva dažnai sukasi aplink — žemė po kojų alsuoja.

Norėjau laikyt kvotimus, bet laikymo laikas praėjo begulint, nežinau, kas dabar su universitetu.

Noriu gauti darbo kur, bet kol kas dar negavau niekur. Varnas [2] išvažiavo Kaukazan, pernykščio darbo nebebus [3], Baltrušaitis [4] dar neatvažiavęs. Noriu gauti pas Prozorovienę lietuvių kalbos mokinti, bet kol kas man siūlo į mėnesį 30 rub[lių], jei mokinti kas dieną.

Nežinau, gal pasiseks išsiderėti, kad Komitetas mokėtų. O gal ir nepasiseks, nes Komitetas dabar naujas (Smolskis [5] — pirm[ininkas], Matulaitis [6] — sekret[orius]). Gal prisieis kur atsidurt milicijoje, kur panašiai.

Jadzę [7] mačiau porį kartų: kartą begulint ji buvo pas mane, o kitąkart aš buvau pas ją nuvažiavęs. Ji sakė radusi del tavęs vietą-darbo, už 6 val[andas] — 200 rub[lių] į mėnesį. Darbas esąs labai lengvas, galima esą skaityti net. Kol tu atvažiuosi, žadėjo ji paimti tą darbą. Bet aš tuomet taip buvau pavargęs ir dūšioj taip buvo negerai, kad aš daugiau nei[š]sišnekėjau ir nepas[k]lausiau.

O dabar aš esu basas, neturiu kuo apsiauti, — lietus prilijo, tai ir nueiti in ją negaliu.

— — — — —

Nepyk, kad aš tokiuo[s] niekus rašau, bet tai tokios bjaurios smulkmenos, o dar, kai daugiausia alkanas, labai erzina ir slegia.

— — — —

Nesenai sapnavau, kad aš turiu numirti 25 dieną šito mėnesio, o šiąnakt sapnavau, kad mane Levas

Tolstojus [8] vedė labai ankščiais laiptais, kad mes dvylinki ėjom susilenkę.

Vedė žemyn. Invedė in kažkokių tamsių[s] labirintus ir davė man didelę lazda sakdamas: „Turėjai lazda piemens, dabar nešiok elgetos“. Paskui per dar tamsesnius labirintus invedė in aukštą bokštą, kuriame viršūnėj ant Varpo tupėjo Pelėda. Jis pasigrėžė in mane ir tarė:

— Prakeik šitą paukštį!

Aš nubudau.

— —

Tegu tau būna gerai.

Bolyt[is]

KOMENTARAI

- [1] Tadas Petkevičius (1893–1964) – teisininkas, 1916 m. baigęs tarptautinę teisę Maskvos universitete. Bendradarbiavo su BS Maskvoje, „Santaros“ laikraštyje.
- [2] Adomas Varnas (1879–1979) – tapytojas, grafikas, 1917–1918 m. dėstė Voroneže.
- [3] BS kalba apie darbą Stasio Šilingo ir Adomo Varno vadovaujamoje Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti „Lietuvos ūkio ir trobesių atitaisymo sekcijoje“.
- [4] Jurgis Baltrušaitis (1873–1944) – poetas, eseistas, vertėjas, diplomatas, 1917 m. trumpai vadovavo Maskvos rašytojų organizacijai.
- [5] Jurgis Smolskis Smalstys (1881–1919) – knygnešys, dramaturgas, prozininkas. 1917 m. dirbo Maskvoje.
- [6] Stasys Matulaitis (1866–1956) – gydytojas, knygnešys, publicistas, spaudos darbuotojas, istorikas. Nuo 1917 m. gyveno Maskvoje. 1917 m. Rusijos lietuvių seimo Petrograde delegatas.
- [7] Jadvyga Čiurlionytė (1898–1992) – etnomuzikologė, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, Valerijos Čiurlionytės sesuo. 1915 m. rudenį su šeimos nariais, traukiantis nuo fronto, išvyko į Maskvą, kur įstojo į Maskvos filharmonijos draugijos aukštąją muzikos mokyklą (su bendru lavinimu), kur tuo metu mokėsi.
- [8] Levas Tolstojus (1828–1910) – rusų rašytojas.
„Iš pat jaunystės jis [BS] buvo santūrus, nors ir nepriklausė Tolstojaus gerbėjams, sekėjams, bet buvo jo įtakoje, kaip ir dauguma tos kartos mūsų inteligentų“ (VS laiškas AIS, Čikaga, 1987-04-18).